

Δ'

ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

(18 ΑΥΓ. - 18 ΣΕΠΤ. 1965)

ΥΠΟ ΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν λαογραφικῆς ἐρεῦνης συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀρ. 51564 ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρδίτσης εἰργάσθη ἐν ταῖς χωρίαις: Ἁγίος Ἀκάκιος (παλαιότερον Γόλτσα), Κανάλια, Φανάριον καὶ Λοξάδα. Εἰς τὴν ἐκ τούτων συλλεχθεῖσαν λαογραφικὴν ὕλην, ἥτις κατεγράφη εἰς τετράδιον ἐκ σελ. 629 σχ. 8ου μεγ. καὶ κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ὑπ' ἀρ. 2960, περιλαμβάνονται στοιχεῖα ἐξ ὧν ἀναστρέφονται τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ βίου, ἵτοι: α) Ἐκ τοῦ βίου: εἰδήσεις περὶ κατοικίας, τροφῶν, ἐνδυμασίας, ὑφαντικῆς, βαφτικῆς, χειρουργίας, γαργίας κ.ἄ. β) Ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου: πληροφορίαι διὰ τῆς κοινωνικῆς δομῆς, τὸ λαϊκὸν δίκαιον, τὰ ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτὴν κ.ἄ. γ) Ἐκ τοῦ πνευματικοῦ βίου: ᾠδαὶ πολυστίχα 356, νανουρίσματα-ταξαοίσματα 5, παραδόσεις 262 παροιμίαι 6, ἐπῶδαί 2, αἰνίγματα 15, παιδιὰ 2, παραμυθιακαὶ διηγήσεις 3 κ.ἄ. εἰδήσεις ἔτι περὶ μαγείας καὶ δεισιδαιμόνων ἀνηθειῶν, δημόδους λατρικῆς, λαϊκῆς λατρείας, μετεωρολογίας καὶ ἀστρολογίας, μαντικῆς, λαϊκῶν χορῶν κλπ. Πολλαχοῦ, ἡ ὕλη αὕτη συμπληροῦται καὶ διὰ σχετικῶν φωτογραφιῶν.

Παραλλήλως πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ἐγένετο καὶ ἡχογράφησις ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου 155 μελωδιῶν δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ μουσικῆς λαϊκῶν χορῶν (βλ. εἰς τὸ σχετικὸν βιβλίον μουσικῆς ὕλης, ὑπὸ τοὺς ἀρ. 13686-13840)¹.

Ἐκ τῆς ὅλης περισυλλεχθείσης ὕλης ταύτης γίνεται κατωτέρω εἰδικώτερον λόγος περὶ τινων δημοδῶν παραδόσεων καὶ ἐθίμων.

¹ Εὐχαριστῶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τοὺς προέδρους καὶ γραμματεῖς τῶν κοινοτήτων τῶν ὧς ἄνω χωρίων ὧς καὶ τοὺς πληροφορητάς μου, οἵτινες μὲ ἐβοήθησαν προθύμως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐρεῦνης ταύτης.

² Ἐκ τῆς περιφερείας ταύτης (χωρία: Κέδρος, Θραψίμι, Λουτροπηγή, Βαθύλακκος Ἀηδονοχώρι καὶ Ρεντίνα) ἔχει καταρτίσει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1959 λαογραφικὴν συλλογὴν ὃ τότε συντάκτης τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Δημ. Λουκάτος, ἡ ὁποία ἔχει κατατεθῇ εἰς τὸ ΚΕΕΛ ὑπ' αὐτῆς ἀρ. 2301. Βλ. καὶ Δημ. Σ. Λουκάτος, ἐν Ἑπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 11/12 (1958/59) ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 294 κέξ.

Α' α') «Όταν φτειάναν τὴν κάμαρα (=γεφύρ') τοῦ χωριοῦ μας κάτω στὰ Μύλια (ἀνατολ. τοῦ χωρίου)... ἔπιφτι, δὲν στέριωνι κ' ἔτριμι. Οἱ μαστόρ' τότε εἶπαν ὅτι πρέπ' νὰ σφάζ'νι κάποιον, νὰ βάλ'νι γιὰ νὰ στεριώσ'. Ἔτο' ὅπου πιρνοῦσαν οἱ Τοῦρκ', πιάσαν ἕναν Τούρκου κὶ τοὺν στοιχειῶσαν, τοὺν σφάζαν κὶ τοὺν ἔβαλαν στὰ θεμέλια. Μόλις τοὺν ἔβαλαν στὰ θεμέλια, σταμάτ'σι ἡ καμάρα. Γίν'κι ἡ καμάρα κὶ πιρνοῦσι ἡ κόσμους ἀπὸν πάν', ἀλλὰ σκιαζοῦμάστιαν νὰ πιράσουν, γιὰτὶ λέγαν ὅτι ἦταν ἡσκιουμα....» ("Ἁγιος Ἀκάκιος (Γόλτσα), χειρ., σ. 203-204).

Εἰκ. 1. Κρήνη εἰς Φανάρι, στοιχειωμένη.

β') «Στὴν καμάρα θεμελιῶσαν ἀράπ'. Γιὰ νὰ φτειάζουν οἱ παλιοὶ μας τὴν καμάρα θεμελιῶσαν ἕναν ἀράπ'. Γιὰ νὰ τοὺν θεμελιώσουν, ἠμολογοῦσαν οἱ παλιοὶ μας ὅτ' μόλις πιρνοῦσι ἡ ἀράπ'ς, οἱ χτιστάδες ἀμέσως πῆραν τὴν πατ'σὰ τ' καὶ τὴ θεμελιῶσαν, μόλις τοὺν θεμελιῶσαν πέθανε ἡ ἀράπ'ς. Ἀλλ' ἠμολογοῦσαν πὼς τὴ σκιά τ' θεμελιῶσαν κὶ πέθανε ἡ ἀράπ'ς». (Αὐτόθι, χειρ. σ. 253).

γ') «Τὸ γεφύρ' τ'ς Ἄρτας τὸ θεμελιῶσαν μὲ τὴ γ'ναῖκα τοῦ πρωτομάστορα, τὸ στοιχειῶσαν, γιὰτὶ ἀλλιῶς δὲν θεμελιωνόνταν, ὅπως κáναν καὶ μᾶς τὴν καμάρα μὲ τὸν ἀράπ'». (Αὐτόθι, χειρ., σ. 258).

δ') «Στὴ Γουρίτσα (ἀνατολικῶς) εἶνι βρύσ'. Φτειάναν τὴ βρύσ', ἀλλὰ ἅμα τὴ φτειάναν οἱ μαστόρ', θεμελιῶσαν τὴ Γουρίτσα, πῆραν τὴν πατ'μασιά τ'ς, τοῦ χῶμα ἀπ' τὴ πατ'μασιά τ'ς, κὶ τοῦ βάλαν στὰ θεμέλια. Αὐτὸ τοῦ φτειάσαν, γιὰτὶ θύμωσαν μαζί τ'ς. Αὐτὴ ἦτανι νύφ' κ' ἔτο' ὅπου τὸ ἔχαμι ἡμεῖς παλιότερα ἔπριπι νὰ φιλήσ' τοῦ χέρ' ἀπ' τ'ς μαστόρ', αὐτὴ ὅμως δὲν τοῦ φίλ'σι κὶ κάκουναν καὶ πῆραν χῶμα

ἀπ' τὴν πατ'μασιὰ τ'ς κὶ τὴν θεμέλιωσαν. Ἀπὸν τότε βγαίν' κάθε βράδ' σὺς 12 ἡ ὥρα μέχρι νὰ λαλήσ'νι τὰ κοκότια μὶ ξέπλιγα μαλλιά. Αὐτὴ μόλις τ'ς πῆραν τὴν πατ'μασιὰ τ'ς σώνονταν, ὥσπου πέθανι». (Φανάρι, χειρ., σ. 379-380).

ε') «Στὴ βρύσ' (ἀνατολ.) θεμέλιωσαν ἕναν ἄθρουπου κὶ λὲν πὼς κάθε κακιὰ μέρα, πὸν ἔνι ἄσκημους ἡ κερὸς βγαίν', παρουσιάζι (Φανάρι, χειρ., σ. 397) (εἰκ. 1).

στ') «Μεῖς ἔχ'μι ἕνα τόπου κὶ τοὺν λέμι Χαβούζ' (ἀνατολ.). Πρῶτα ἦτανι βρύσ', τώρα λούμουσι (=γιόμουσι χώματα). Αὐτοῦ λένι, ἔισ' τὸ ἔχ'μι ἀκ'στά, οἱ

Εἰκ. 2. Στοιχειωμένη πηγὴ εἰς Ἅγιον Ἀκάκιον.

εἶχαν στοιχειώσ' μιὰ γ'ναῖκα. Αὐτὴ τὴν στοίχειωσαν ἑκὼν ᾠφτειαναν τὴ βρύσ', γιὰ θύμουσαν μαζί τ'ς. Αὐτὴ ἡ γ'ναῖκα ἦταν νύφ' κὶ πιρνοῦσι ἀπὸν ἑκὼν πού ἔτανι αὐτοὶ κὶ δὲν τ'ς χαιρέτ'σι, ἔπριπι ὁμως νὰ τ'ς χιριτήσ', γιὰτὶ οἱ νύφεις παλιὰ στοὺν τόπου μας κὶ τὰ μικρὰ πιδιά ἔπριπι νὰ χιριτᾶν, ἔισ' τὸ ἔχαμαν. Κι αὐτοὶ πείσωσαν κὶ πῆραν τὴν πατ'μασιὰ τ'ς κὶ τὴν στοίχειωσαν καὶ σὲ σαράντα μέρις πέθανι. Ὑστερις ἔβγινι σ'νέχεια ἑκὼν κὶ τὴν τηράγανι μὶ τὰ μαλλιά τ'ς ἀνακατιμένα. Πουλ-λὲς βουλὲς γύρ'ζι κὶ κυνηγοῦσι τὰ πράματα (=ζῷα)». (Λοξάδα, χειρ., σ. 412).

Αἱ παραδόσεις αὗται, ἐπιχωριάζουσιν καὶ εἰς ἄλλους Ἑλληνικοὺς τόπους, ἀπαντῶνται ἐνταῦθα μὲ εὐρυτέραν, ὥς ἀνωτέρω, διάδοσιν, ἀναφέρονται δὲ εἰς τὰ στοιχειώματα οἰκοδομημάτων· αἱ τρεῖς πρῶται (α'-γ') πρὸς στήριξιν γεφύρας, αἱ δ' ὑπόλοιποι (δ'-ε') κρήνης. Πρόκειται περὶ ἀρχαιοτάτου ἔθους τῆς προσηλώσεως ψυχῆς ἀνθρώπου ἢ ζῴου διὰ θυσίας εἰς τὰ θεμέλια ἀνεγειρομένης οἰκίας ἢ ἄλλου

κτίσματος κ.ἄ. πρὸς φύλαξιν τούτων ὑπ' αὐτῆς¹. Εἰς τὰς ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. β', δ', στ', διηγῆσεις ἐντειχίζεται τὸ ἵχνος τοῦ πέλματος κατὰ τὴν βάδισιν. Ἡ προῶξις αὕτη ἀποτελεῖ ἄμεσον μαγικὸν τρόπον δεσμεύσεως τῆς ψυχῆς².

Β' α'). 1). «Στὴ Βελαν' διὰ στοὺν Γκουρλίγκα σκάφαν γιὰ νὰ φτειάξουν τὴ πηγὴ καὶ βρῆκαν ἓνα μιάλον φίδ' μὴ μιάλον κιφάλ'. Σ' ὅλα τὰ μέρ' πῶχ' καὶ βγαίνουν πουλλὰ νιρὰ εἶνι στοιχεῖα». (Ἅγιος Ἀκάκιος, χειρ., σ. 208).

2) «Στὴ Βελανιδιὰ στοὺν Γκουρλίγκα ἔχ' στοιχειό, ἀλλ' εἶδαν φίδ' μιάλον, ἀλλ' μπάκακα. Λιὲν γιὰ τὸν στοιχειὸ πού'δαν κ' ἔμοιαζε γιὰ μπάκακας, ὅπως μᾶς τὰ μολογοῦσαν στοὺν λiew καὶ ἐγὼ, ἐμεῖς δὲν τό'δαμι, πὼς βούλωσι τοὺν νιρὸ καὶ δὲν εἶχι πιά νιρὸ νὰ πιοῦν. Αὐτὸ ὅμως ἦτανι κακό, ἀφοῦ δὲν ἄφ'νι νιρὸ καὶ τοὺν βούλουσι. Λιὲν μάλιστα δι' βάλαν ἄθρουπου νὰ σκάψ' γιὰ νὰ δοῦν, γιὰτὶ στέριφι ἡ πηγὴ, ἀλλὰ πιτάχ'τι αὐτὸ καὶ οὐ ἄθρουπους πέθανι» (Αὐτόθι, χειρ., σ. 242) (εἰκ. 2).

3) Μολογοῦσαν οἱ παπποῦδισ μας δι' στήν Κάτον Βιλανιδιὰ ἓνα στοιχειὸ πού'μοιαζι σὰ μπράσκα πλάκωσι τοὺν νιρὸ καὶ δὲν εἶχαν πιά νιρὸ καὶ δι' νόμ'ζαν, πὼς κάτ' εἶχι πάθ' ἡ πηγὴ καὶ βάλαν ἄθρουπου νὰ σκαψ'. Όταν ἡ ἄθρουπους ἄρχισι νὰ σκάβ' ξεπιτάχ'τι καὶ μιὰ μιάλ' μπράσκα κ' ἡ ἄθρουπους τὰ ἔχασι καὶ πέθανι. Καὶ στήν Ἀπάνον Βιλανιδιὰ μολογοῦσαν οἱ παλιοί μας δι' εἶνι βρῆ ἓνα στοιχειὸ σὰ ζῶο, σὰ μικρὸ βοῦδ'» (χειρ., σ. 266) (εἰκ. 3).

4) Στὴν πηγὴ στοὺν Γκουρλίγκα εἶχι στοιχειὸ καὶ αὐτὸ ἐβγινι πουλλὲς βουλὲς καὶ πουλλοὶ τό'δανι, ἦτανι, μολογοῦσαν καὶ πού'δανι, σὰ βόδ' μιάλον. Κάθε πηγὴ ἔχ' τὸν στοιχειὸ τ'ς (χειρ., σ. 293 - 294).

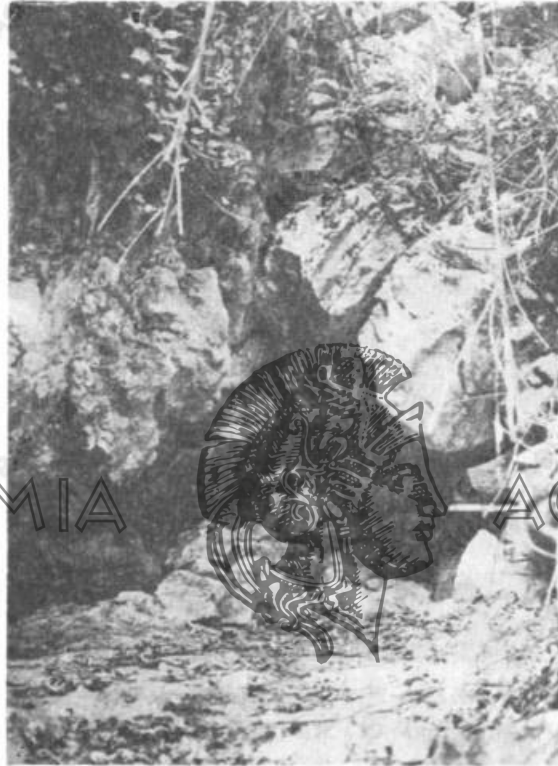
β') «Στὴ Πηγὴ (Ν.Δ.) ἐβγαيني ἓνα στοιχειὸ σὰ βάλ' (=βουβάλι). Τοῦ βάλ' ἐρχουνταν στοὺν χουριὸ τοὺν βράδ'... Μιὰ βουλὰ αὐτὸ ἔκατοι στοὺν νιρὸ καὶ βούλουσι τὴν Πηγὴ καὶ κόσιβι τοὺν χουριὸ νὰ πὰ' νὰ βρῆ νιρὸ... Αὐτὸ πού' ἐκλεισι τοὺν χουριὸ ἀπ' τοὺν νιρὸ λέγανι οἱ ἄθρουπ' τότε δι' ἦτανι κακό καὶ δι' θὰ γέν' πόλιμους. Ἦταν κακὸς οἶοννὸς κ' ἐγινι πόλιμους μὴ τ'ς Τούρκ'. Όταν μπί'σι ἡ πόλιμους, τότε στεῖλαν μιὰ βαβὰ (=γοιὰ) μὴ ζαχαρωτὰ πουλλὰ καὶ τ' ἄφ'νι ὄξον σ' ἓνα μέρους, τὰ φαγι καὶ ἀπόλ'σι τοὺν νιρὸ. Αὐτὸ μᾶς τοὺν εἶπαν οἱ παπποῦδισ μας. Σιὸν στοιχειὸ εἶχανι πάει, ὡς ἄκουγάμαν, κουψίδια, χουριὰρ, τίπουτα αὐτὸ δὲν εἴρωγι, ἦθιλι τὰ ζαχαρωτὰ» (Φανάρι, χειρ., σ. 375 - 376).

Κατὰ κοινήν δοξασίαν στοιχεῖα ἐδρεύουν «σ' ὅλα τὰ μέρ' πῶχ' καὶ βγαίνουν πουλλὰ νιρὰ».

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1904, σελ. 1052, 1103.

² Πρὸβλ. καὶ ΚΑ, ἀρ. 1975, σ. 62 (συλλ. Ἀθανασ. Παπανικολάου, Λυκούδης Ἐλασσόνος 1953), Κ. Α. Ρωμαιοῦ, Ἀχνάρια ἐπάνω σὲ βράχους, Ἀρχεῖον Θεοφ. Θεσσαυρ., τόμ. ΙΓ' (1946 - 1947), σ. 208 - 212.

Εἰς τὴν παράδοσιν Βα' (παρλλαγαὶ 1, 2, 3, 4) παρουσιάζεται τὸ στοιχειὸ ὑπὸ διαφορὸς μορφάς, οἷον βοός, ὄφεως¹, τοῦ δευτέρου ἀντιστοιχοῦντος ἴσως πρὸς τὸν τῶν ἀρχαίων φύλακα τῆς κρήνης², κ.ἄ., συγχεομένου δὲ ὡς ἔχοντος μεγάλην κεφαλὴν πρὸς τοὺς δράκοντας.

Εἰκ. 3. Στοιχειωμένη πηγὴ εἰς Ἅγιον Ἀκάκιον.

Εἰς τὴν Ββ' παράδοσιν τὸ στοιχειὸ τῆς πηγῆς εἶναι πιθανῶς καὶ στοιχειὸ τοῦ χωρίου, προσιωνίζεται δέ, ὡς παραδίδεται καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ στοιχειὰ ἰδίως ἐκκλησιῶν³, ἐπερχομένην καταστροφὴν, προδηλουμένην διὰ τῆς ἀποφράξεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς πηγῆς καὶ τῆς στερήσεως τῶν κατοίκων τοῦ ὕδατος. Τοῦτο συμβαίνει, κατ' ἄλλας διηγήσεις, ὅταν τὸ στοιχειὸ ἔχει δυσαρεστηθῇ, ὅποτε ἐπιχειρεῖται ἐξευμενισμὸς αὐτοῦ διὰ προσφορῶν, συνθηδίας, ὡς γνωστόν, συνεχιζομένης ἐκ τῆς ἀρχαιό-

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 1152 - 1153.

² «Τρέφουσι κρήνης φύλακα χωρίτην ὄφιν», Σοφ. ἀποσπ. Ἡρακλῆς ἐπὶ Ταινάρῳ 219.

³ Τὰ στοιχειὰ τῶν ἐκκλησιῶν κ.ἄ. προαναγγέλλουν τὸν θάνατον ἀνθρώπων διὰ κρωγμῶν, μυκηθμῶν κλπ. (Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., Α', σ. 288 - 289, ἀρ. 511, 512, 513-514).

τητος. Προσφοραὶ φέρονται ἐπίσης εἰς τὰς Νεραίδας καὶ εἰς ἄλλα δαιμονικά ὄντα¹.

Ἡ πίστις περὶ τῆς ἐμφανίσεως ἐντὸς τῆς οἰκίας ὄφως ὡς ἱεροῦ εἶναι καὶ ἐνταῦθα πολὺ κοινὴ (χειρ., σ. 185, 242, 381 κ.ά). Ὁ ὄφης οὗτος δὲν φονεύεται ὑπὸ τῶν ἐνοίκων, ἀντιθέτως μάλιστα τυγχάνει καλῆς μεταχειρίσεως, διότι θεωρεῖται φύλαξ τῆς οἰκίας, ὡς ὁ οἰκουρὸς ὄφης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Εἰκ. 4. Ἴχνη τοῦ πέλματος βασιλέως καὶ τῆς ὀπλῆς τοῦ ἵππου του.

Εὐρέως διαδεδομέναι ἀπαντῶνται εἰς τὴν ἐξεταζομένην περιοχὴν καὶ αἱ παραδόσεις περὶ ἰχνῶν ἐπὶ βράχων τῶν ποδῶν Ἀγίων ἢ τῶν ἵππων των, πρὸς δὲ καὶ τῶν ποδῶν ἀνδρειωμένων. Οὕτως εἰς τὴν τοποθεσίαν «Πλάκα» τοῦ χωρίου Ἅγιος Ακάκιος δεικνύεται ἵχνος, κατὰ τὴν λαϊκὴν πίστιν, τοῦ ὑποδήματος βασιλέως τινὸς καὶ τῆς ὀπλῆς τοῦ ἀλόγου του (χειρ., σ. 189) (εἰκ. 4).

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Β', σελ. 1086. Τοῦ αὐτοῦ, Λαογραφικά σύμμεικτα, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 130. 301, 3. 195, 2. 256. 56. 57. 140. 200 κ.ά. Μ. Μιχαηλίδου Νουάρον, Λαογραφ. Σύμμ. Καρπάθου, ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 242 - 245. ΚΕΕΛ, ἀρ. 1466, σ. 313 (συλλ. Δ. Κορακίτου, Γαλανᾶδον Νάξου, 1920), ΚΕΕΛ, ἀρ. 394, σ. 119, 15 (συλλ. Κ. Γ. Κουρτίδου, Ἀδριανούπολις, 1889), ΚΕΕΛ, ἀρ. 1152, σ. 29 (συλλ. Δ. Λουκάτου, Κιλκίς 1938), ΚΕΕΛ, ἀρ. 233, σ. 25 (συλλ. Παν. Γ. Μακροῦ, Κατιρλί - Βιθυνία, 1887 - 1888), ΚΕΕΛ, ἀρ. 155, σ. 29, 3 (συλλ. Ἀ. Χρηστίδου, Σκοπὸς 1893), ΚΕΕΛ, ἀρ. 1534, σ. 42 (συλλ. Ξ. Φαρμακίδου, Κύπρος 1923), ΚΕΕΛ, ἀρ. 2344, σ. 100 - 101 (συλλ. Δ. Λουκάτου, Ἐρεΐκουσα Κερκύρας 1960).

Εἰς τὸ χωρίον Λοξάδα ὑπάρχει ἐπὶ πλακὸς ἵχνος τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς ἀποτύπωμα ὀπλῆς ἵππου, ὡς λέγεται, τῆς Παναγίας, ἣ ὁποία μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐκεῖ μοναστηρίου ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπῆλθεν ἔφιππος, ἀφήσασα τὸ ἵχνος τοῦτο (χειρ., σ. 185). Κατ' ἄλλους τὸ ἀποτύπωμα τοῦτο εἶναι τοῦ ἵππου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου «για νὰ δείξ' τὸν θάμα τ'». (χειρ., σ. 413).

Ἐγγὺς τοῦ χωρίου Φανάρι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀποτυπώματα περὶ τῶν ὁποίων

Εἰκ. 5. «Δράκου πατ'μασιά» εἰς Φανάρι.

πιστεῖται ὅτι ἀνήκουν εἰς δράκον, τὴν αἶγα καὶ τὴν ράβδον του, καλουμένης οὕτω τῆς τοποθεσίας «τοῦ Δράκου ἢ πατημασιά». (χειρ., σ. 367 - 368).

Καὶ ἄλλας διηγήσεις τὰ ἵχνη ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὸν Ἅγιον Σεραφεῖμ, ὅστις διωκόμενος διῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου τούτου (χειρ., σ. 353) (εἰκ. 5). Σημειοῦμεν ὅτι διηγήσεις τοιαῦται ἀπαντῶνται εἰς ὅλον τὸν ἐλληνικὸν χῶρον, ἔχουν δὲ πολὺ παλαιὰν παράδοσιν, ὡς γνωστὰ ἤδη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος¹, ὑπάρχουν ὁμως καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς².

Ἐκ τῶν εἰδικῶς ἐπιχωρίων παραδόσεων ἐνδιαφέρουσai εἶναι αἱ περὶ τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου (χειρ., σ. 59 - 60, 194 - 195, 199 - 201, 234, 239, 246 - 248, 259,

¹ Βλ. πλείονα εἰς Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις Β', σ. 733 - 735, 742-743, 1139 καὶ Κ. Α. Ρωμαϊόν, ἐνθ' ἀν., τόμ. ΙΓ', σ. 209 - 227, τόμ. ΙΔ', σ. 374 - 376.

² Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 742 - 743.

Εικ. 6. Ὁ Ἅγιος Σεραφείμ πατὼν τὴν πανώλη.

Εικ. 7. Ἡ πλάξ τῆς ὁποίας ἡ κόνις χρησιμοποιεῖται ὡς αἰμοστατικὸν μέσον.

267, 292, 293) καὶ τοῦ Ἀγ. Σεραφεῖμ (χειρ., σ 350-353, 363-367). Ὁ τελευταῖος τιμᾶται ὡς προστάτης ἅγιος κατὰ τῆς πανώλους (εἰκ. 6).

Οἱ κάτοικοι μάλιστα τοῦ Φαναρίου πιστεύουν ὅτι ἡ ἀποτριβομένη κόνις ἐκ πλακὸς ἐνταῦθα, ἡ ὁποία συνδέεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀγίου, ἔχει θαυματουργικὴν δύναμιν, χρησιμοποιουμένη ἐπὶ ρινορραγίας ὡς αἰμοστατικὸν μέσον (εἰκ. 7).

Τὸ ἔθιμον τοῦ Κληδόνου τελεῖται τὴν πρώτην Μαΐου, τῆς προπαρασκευῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς προτεραίας. Κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς Πρωτομαγιάς ἐνδύουν νέαν ὡς νύμφην, τὴν ὁποίαν μετὰ μεσημβρίαν ὁδηγοῦν ἄλλαι νεάνιδες εἰς τὴν κρήνην. Αὕτη φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων λάγυνον ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔχουν ἀποτεθῆ αἱ τύχες (διάφορα ἀντικείμενα), ἵνα τὴν πληρώσῃ ὕδατος. Αἱ συνοδεύουσαι τραγουδοῦν καὶ χοροῦν μετὰ τῆς «νύμφης». Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐξάγει αὕτη ἐκ τῆς λαγύνου «τ'ς τύχης», ἐνῶ αἱ παριστάμεναι τραγουδοῦν ᾠσματα, σχετικὰ πρὸς τὴν περίστασιν, τῶν ὁποίων τὴν μουσικὴν, ὡς ἐνδιαφέρονσαν, παραθέτομεν, κατὰ καταγραφὴν τοῦ συντάκτου μουσικοῦ κ. Σπυρ. Περιστερίτη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Συ - - - μα - - - ζω - - - χτῆ -
 τι - - - λυ - - - γε - - - ρές
 νὰ θά - λω - με τὰ κλή - δο - να
 τὴν πρω - το - - μα - - - γιά
 καὶ - τ'Αἰ - θα - να - - - σιοῦ.
 Τον.

Ἡ ὅλη τελετὴ φαίνεται ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους

τελουμένην. «Κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς κγ' τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἡθροίζοντο . . . καὶ πρωτότοκον κοράσιον νυμφικῶς ἐστιόλιζον μετὰ γοῦν τὸ συμποσιάσαι, καὶ βαρκικώτερον ὀρχήσασθαι καὶ χορεῦσαι καὶ ἀλλάξαι, ἔβαλλον ἐν ἀγγείῳ συστόμῳ χαλκῶ θαλάττιον ὕδωρ, καὶ εἶδον τινὰ ἐκάστῳ τούτων ἀνήκοντα καὶ ὥσπερ τῆς παιδὸς ἐκείνης λαβούσης ἰσχὺν ἐκ τοῦ Σατανᾶ προμηνύειν τὰ ἐρωτώμενα, αὐτοὶ μὲν περὶ τοῦ δέ τινος ἀγαθοῦ ἢ καὶ ἀποτροπαίου ἀνεβόων ἐρωτηματικῶς· τὸ δὲ κοράσιον ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ἀγγείῳ ἐμβληθέντων εἰδὼν τὸ παρατυχὸν ἐξαγαγόν, ὑπεδείκνυνεν· ὃ καὶ λαμβάνων ὁ ἀνόητος τούτου δεσπότης, ἐπληροφορεῖτο ἰάχα τὰ ἐπ' αὐτῷ συνενεχθῆναι μέλλοντα, εὐτυχῇ τε καὶ δυστυχῇ. (Σχόλια τοῦ Θεοδ. Βαλσαμῶνος εἰς τὸν ξε' κανόνα τῆς 5' Οἰκουμενικῆς Συνόδου)¹.

Ἡ μαντεία αὕτη ἀσκεῖται κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας², εἰς περιοχὰς τῆς Μακεδονίας³ καὶ εἰς τὰς νήσους Σύμην⁴ καὶ Κύπρον⁵. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐτελεῖτο καὶ παλαιότερον, τὸν ΙΣ' αἰῶνα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ μαρτυρίας εἰς νομοκάνονα⁶. Εἰς τοὺς Ἰνδιάνους καὶ Πόντου λαμβάνει χώραν τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως⁷ εἰς τοὺς λαοὺς δὲ Ἑλληνικοὺς τόπους τὴν ἐσπέραν τῆς 23 Ἰουνίου, παραμονὴν τοῦ Γενεσίου τοῦ Ἁγίου Ιωάννου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

¹ Βλ. Γ. Α. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύστασις τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β', Ἀθήνησιν 1852, σελ. 459.

² Βλ. εἰς ΚΕΕΛ, ἀρ. 1972, σ. 15 (συλλ. Χρ. Παπαδημητρίου, Δομένικον Ἑλασσόνος 1952), ΚΕΕΛ, ἀρ. 1975, σ. 52, 66 (συλλ. Ἀθαν. Παπανικολάου, Λυκούδι Ἑλασσόνος 1953), ΚΕΕΛ, ἀρ. 1970, σ. 24-25 (συλλ. Ἀθαν. Νακούλη, Βλαχογιάννη Ἑλασσόνος 1953), ΚΕΕΛ, ἀρ. 1367, σ. 26 (συλλ. Σ. Τσιτσᾶ, Ἀγροφᾶ 1938), Γ. Α. Μέγα, Ζητήμ. Ἑλλην. Λαογρ., τευχ. 3, (ἀνατ. ἐκ τῆς Ἐπετηρ. τοῦ λαογρ. Ἀρχ., ἔτ. Ε' καὶ Στ' (1943-1944), σ. 125.

³ Βλ. Δημ. Λουκοπούλου, Δεισιδαίμονες τελεταὶ καὶ συνήθειαι. Ὁ κλήδονα στὸ Καλόχι τῶν Χασίων, Λαογρ., τόμ. 6 (1917), σ. 119-120.

⁴ Βλ. Μ. Σ. Γρηγοροπούλου, Ἡ νῆσος Σύμη, Ἀθήνησιν 1877, σ. 74-78. ΚΕΕΛ, ἀρ. 204, σ. 104-108 (συλλ. Δημ. Χαβιαρᾶ, 1893), ΚΕΕΛ, ἀρ. 898, σ. 97 (συλλ. Γεωργ. Ἐαρινού. 1895), ΚΕΕΛ, ἀρ. 2455, σ. 740, 489 (συλλ. Ἀννης Ἰ. Παπαμχαῖλ, 1962), Γ. Α. Μέγα, ἔνθ' ἄν., σ. 127.

⁵ Βλ. Ἀθαν. Σακελλαρίου, Κυπριακά, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1890, σ. 709. ΚΕΕΛ, ἀρ. 678, σ. 30 (συλλ. Ξ. Φαρμακίδου, 1924). Γ. Α. Μέγα, ἔνθ' ἄν., σ. 125. Ξεν. Φαρμακίδου, Κυπριακὴ λαογραφία, ἐν Λεμεσῷ 1938, σ. 26-29.

⁶ Βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1948, σ. 171.

⁷ ΚΕΕΛ, ἀρ. 352, σ. 15 (συλλ. Π. Κ. Καρολίδου, Καππαδοκία 1884-1885), ΚΕΕΛ, ἀρ. 1976, σ. 43 (συλλ. Μαργ. Παπαγεωργίου, Τρίκαλα 1952), Γ. Α. Μέγα, ἔνθ' ἄν., σ. 132. Τὸ ἔθος τοῦτο μαρτυρεῖται ἤδη ἐκ τοῦ 17ου αἰ. (βλ. Φ. Κουκουλέ, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 171).

**Mission folklorique dans la province de Karditsa (Thessalie)
du 18 août - 18 septembre 1965**

par Anne Papamichael

L'auteur expose les résultats de sa mission folklorique aux villages de la province de Karditsa : Aghios Akàkios, Canàlia et Phanàri en Thessalie du 18/8 au 18/9/1965.

Elle a collectionné une matière folklorique variée se rapportant à la vie sociale, culturelle et spirituelle du peuple, qu'elle a noté dans un manuscrit de 629 pages. Elle a enregistré en outre sur des bandes de magnétophone la musique de 155 chansons et danses populaires.

De cette matière l'auteur discute ; a) 5 légendes concernant l'enterrement (στοιχειώσεις) d'hommes ou de leur ombre aux fondations d'un pont en construction (Αα - γ, p. 238.) ou d'une fontaine (Αδ - ε, p. 238). Il s'agit des récits connus dans toutes les régions de la Grèce, comme aussi, aux pays balkaniques et autres. Ces récits proviennent des temps très reculés où existait la coutume de sacrifier sur les fondations des hommes ou des animaux (aujourd'hui on immole un animal), dont l'âme devenait ainsi la gardienne de l'édifice¹.

b) 2 récits : du 1er(a) elle publie 5 variantes dans lesquelles sont mentionnés des esprits gardiens de sources, qui se présentent soit sous la forme d'un boeuf soit d'un serpent.

Dans le second récit (voir p. 240-241) l'esprit en obstruant (retenant) l'eau de la source provoque la secheresse et le manque d'eau, qui est un signe des malheurs (catastrophes) futures qui doivent s'abattre dans cet endroit. Dans ce cas on lui apporte comme offrandes des gâteaux de miel, du lait etc. Cette coutume était en usage depuis l'antiquité grecque et était destinée surtout aux déités infernales.

Dans cette région, sous recherche, il y a des traces des pas sur des rochers, que le peuple croit qu'elles proviennent des pieds des Saints ou des chevaux ou des pieds d'autres héros. Ainsi dans le village Aghios Akàkios, il y a sur une pierre les traces du sabot du cheval de la Vierge

¹ Voir le traité spécial sur ce sujet de N. Politis, *Παραδόσεις*, tome B', Athènes 1904, p. 1051 - 1164.

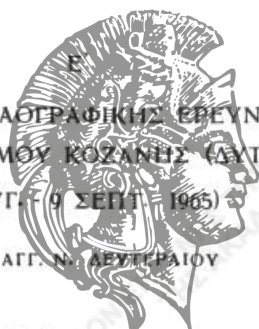
ou de St. Démétrios; au village Phanàri «le pas du dragon» ou les traces des pieds de St. Seraphim, qui est considéré comme protegeant le peuple de la peste. Enfin, l'auteur mentionne et une coutume de divination du «Klidon» qui dans cette région est célébrée le 1er mai au lieu du 23 juin, veille de St. Jean, comme se fait dans d'autres lieux de la Grèce. Une jeune fille habillée en mariée et tenant la cruche dans laquelle on a mis les différents objets qui serviront au jeu de la divination, va à la fontaine accompagnée par un groupe de jeunes filles qui chantent et dansent tout au long du trajet. Là elle remplit la cruche d'eau et on retourne à la maison où dans l'après midi du 1er mai on extrait de la cruche les objets déposés et on procède à la divination pour savoir avec qui se mariera chaque fille. Cet acte même cérémonial est noté depuis le 12e siècle (voir p. 245).

ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ (ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ)

(9 ΑΥΓ. - 9 ΣΕΠΤ. 1965)

ΥΠΟ ΑΓΓ. Ν. ΔΕΥΤΕΡΑΙΟΥ

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 9ης Αὐγ. μέχρι τῆς 9ης Σεπτεμβρίου 1965 μετέβην πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης, κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθμ. 51564/1965 ἐντολῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἰς τὰ χωρία: *Αἰανή*¹ (πρῶην Κάλλιανη, κάτ. 1312 κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1951), *Κρόκος* (πρῶην Γκόβλιτσα, κάτ. 1847), *Κάτω Κώμη* (πρῶην Κάτω Βάνιτσα, κάτ. 438), *Καυσάρεια*² (κάτ. 858), *Μηλέα*³

¹ Περὶ τοῦ χωρίου βλ. *Ἀντων. Μηλιαράκη*, Ὀδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὸν Ἑmile Isabert, ἐν Ἀθήναις 1878, σ. 115 καὶ *Ἰω. Κ. Βασδραβέλλη*, Ἀρματολοί καὶ Κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 21.

² Βλ. *Ἀντων. Κεραμοπούλλου*, Ἀρχαῖον μεταλλεῖον ἐν Βλάστῃ τῆς Δυτ. Μακεδονίας, Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 6 (1931), σ. 84 καὶ *Ἀντων. Μηλιαράκη*, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 116.

³ Ἀπὸ τὴν περιοχὴν ταύτην δὲν ὑπάρχει ἐτέρα συλλογὴ εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, πλὴν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2461 ἐξ 151 σελίδων χειρογράφου ἐκ συλλογῆς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Γεωργ. Γιαννάκη.